Бөйүк јарадычылыг гәләбәси

Азәрбайчан мусиги сәнәти даһа бөйүк бир јарадычылыг гәләбәси газанмышдыр. 1948-чи илдә көркәмли мусиги әсәрләри јарадан вә әсәрләри һөкумәт тәрәфиндән Сталин мүкафатына лайиг көрүлән совет бәстәкарлары арасында биз талантлы Азәрбайчан бәстәкары Фикрәт Әмировун адыны бөйүк ифтихар һисси илә охуйуруг.

Азәрбайчан мусиги мәдәнийјәтинин һәгиги инкишафы совет һакимийјәти дөврүндә олмушдур. Совет дөврүндә етишән истеʼдадлы бәстәкарларымыз рус классик мусиги усталарынын јарадычылығыны мәнимсәмиш вә Азәрбайчан милли мусиги онʼәнәләрини давам етдирәрәк, Сталин заманәсинә лайиг йүксәк кейфийјәтли әсәрләр јазмышлар.

1944-чү илдә Тбилисидә кечирилән Загафгазия халгларынын мусиги онкүнлүйү Азәрбайчан мусиги сәнәтиндә бөйүк симфоник әсәрләр инкишафынын башланғыҹыны көстәрди. Онкүнлүкдән сонра јаранмыш бир сыра әсәрләр ичәрисиндә Фикрәт Әмировун симли оркестр үчүн јаздығы «Низами» симфониясы вә оркестр-скрипка-фортепиано үчүн јаздығы гоша консерти, кәнч бәстәкарын йүксәлиш јолларындакы мүвәффәгийјәтләрини көстәрди.

Азәрбайчан дөвләт консерваториясынын етишдирмәси олан Фикрәт Әмиров сон илләрдә етишән бәстәкарларымыздан бирҗдир. Әмиров мүхтәлиф мусиги жанрлары саһәсиндә чалышан, олдугча мәһсулдар вә мараглы јарадычылыг хүсусийјәтинә малик олан бир сәнәткардыр.

Кәнч бәстәкар өз јарадычылыг фәалийјәти әрзиндә ики мусигили комедия, бир нечә бөйүк симфоник әсәр, бир сыра хор, нәғмә вә саирә јаратмышдыр.

Кәнч бәстәкарын јарадычылығы өзүнүн аһәнкдарлығы, халг мусигиси илә үзви сурәтдә бағлы олмасы, аһәнкдарлыг васитәләринин рәнкарәнклийи вә тәʼсир гүввәти, айдын, халгын баша дүшә билдийи мусиги дилиндә јазылмасы илә фәргләнир.

Бу хүсусийјәт бәстәкарын сон бөйүк әсәри олан ики симфоник муғам—Сталин мүкафатына лайиг көрүлмүш «Шур» вә «Күрд овшары» әсәрләриндә даһа айдын вә инандырычы бир сурәтдә өз ифадәсини тапмышдыр. Динләйичиләр арасында рәғбәтлә гаршыланан бу әсәрләрдә зәнкин халг мелодиясы, һәгиги сәнәткарлыгла, айдын вә дәрин мәзмунлу мусиги көзәллийи илә бирләшмишдир.

Симфоник оркестр үчүн јазылмыш «Шур» вә «Күрд овшары» симфоник муғамларынын мүәллифи кәнч бәстәкар Фикрәт Әмиров тәвазөʼкар вә истеʼдадлы кәнчләримиздән биридир. Онун јаратдығы вокал әсәрләр Азәрбайчан халг мусигиси руһуна чох јахындыр. Онун «Күлүм», «Улдуз» кими көзәл маһны вә романслары динләйичиләр арасында бөйүк шөһрәт газанмышдыр. «Күләрәм күлсән» әсәри ән севимли маһнылардан биридир. Онун көзәл јарадычылыг наилийјәтләри Азәрбайчан инчәсәнәтинин ени гәләбәсидир.

Фикрәт Әмиров өзүнүн симфоник муғамлары илә ҮИК(б)П МК-нын «Бөйүк достлуг» операсы һаггындакы тарихи гәрарында совет мусигисинин инкишаф јоллары һаггында бәстәкарларымызын гаршысына гоюлан мүдрик көстәришләри айдын бир сурәтдә баша дүшдүйүнү сүбут едир.

Халг мусиги хәзинәси илә, рус классик мусигисинин бөйүк онʼәнәләри илә мөһкәм бағлы олмаг мүәллифә өз гаршысында гойдуғу чәтин вә шәрәфли јарадычылыг вәзифәсини мүвәффәгийјәтлә еринә етирмәйә көмәк етмишдир.

Әмиров өз әсәрләрини Азәрбайчан муғамлары әсасында јазмышдыр. Фикрәт Әмировун јарадычылыг наилийјәтинин ән јахшы хүсусийјәтләриндән бири ондан ибарәтдир ки, о, өз фәалийјәтиндә фолклор нүмунәләрини кор-коранә көчүрмә јолу илә кетмәйир.

Әмиров Азәрбайчан муғамларыны инкишаф етмиш симфоник формалар дәрәчәсинә галдырмыш, онлара ени мүндәрәчә вермиш, халг мусигисини онун бүтүн зәнкинликләри илә чанландырмыш вә беләликлә дә Азәрбайчан муғамларыны бөйүк, чохмилләтли вәтәнимизин бүтүн гардаш халгларынын малы етмишдир.

Фикрәт Әмиров өз симфоник муғамларында бөйүк бәстәкарларымыз Үзейир Һачыбәйов вә Мүслүм Магомаевин онʼәнәләрини давам етдирмишдир. О, өз әсәрләри илә Азәрбайчан мусигисини һәр васитә илә Үмумиттифаг мәдәнийјәтиндән айырмаға чәһд едән алчаг буржуа милләтчиләри вә онларын әлбирләри—вәтәнсиз космополитләрин душмән «нәзәрийјәләринин» чүрүклүйүнү бир даһа сүбут етди. Совет Азәрбайчанынын кәнч бәстәкары јалныз Ленин—Сталин милли сијасәти сайәсиндә муғамлары симфонияләшдырмаг кими чәтин вә шәрәфли бир вәзифәнин өһдәсиндән кәлмәк имканы әлдә етмишдир. Кечмишдә бир чох халгларын габагчыл бәстәкарлары вә мусигичиләри үчүн белә бир јарадычылыг вәзифәси јалныз бир хәјал ола биләрди.

Азәрбайчан мусиги ичтимаийјәти талантлы бәстәкар Фикрәт Әмирова үрәкдән ени јарадычылыг мүвәффәгийјәтләри арзу едир.

ГАРА ГАРАЕВ.

Владимир Маяковски

(Өлүмүнүн 19-чу илдөнүмү мүнасибәтилә)

О, сөзүн ән кениш вә ән дәрин мәʼнасында ени, актив сәнәтин чарчысы иди. Онун шеʼри мүбаризәдә доғулмуш, мүбаризәдә бәркимиш, мүбаризәдә јаша долмушду.

«Маяковски бизим совет эпохасынын ән јахшы, ән талантлы шаири иди, белә дә галыр». Бөйүк Сталинин бу гәдәр йүксәк гиймәтини газанмаг үчүн һәгигәтән Маяковски кими аловлу бир гәлбә, халг ишинә, вәтәнә сонсуз бир мәһәббәтә малик олмаг, өз талеини ахыра гәдәр ингилабын талеи илә бағлая билмәк лазым иди.

Маяковски ингилаб габағы илләриндә буржуа-мешчан даирәләринин «севимли» шаири олан Игор Северянинин сысга-мәрәз шеирләринә һүчум едәркән, һәлә о заманлар 14—15 чи илләрдә назү гәмзәли кофе-шантан гызларына бәнзәйән шаирләрә—сәнәти халга хидмәт јолундан узаглара, мүбаризәдән кәнара, «тәмиз сәнәт», сакит зөвгү сәфа дүнясына чәкмәк истәйәнләрә гаршы өз ени сөзү, кәскин фикри илә амансыз атәш ачырды.

Јарадычылығынын илк дөврләриндә, футуризм бәяннамәләрини имзаладығы вахтларда белә, Маяковски кениш халг күтләләринә садиг галмыш, бүтүн сәһвләринә бахмајараг, о заманын буржуа чәмийјәтинә, бу чәмийјәтин рия вә сахтакарлыгларына, баяғы һәят вә мәишәт принсипләринә сонсуз бир кин бәсләйирди.

Һеч дә тәсадүфи дейилдир ки, ени Русиянын—Советләр өлкәсинин ән талантлы шаири олан Маяковски өз мүбаризә јолларында чар үсули-идарәсинин зүлмәт вә зинданына гаршы гәзәбини ифшә етмәк үчүн екана бир јол—бөйүк болшевикләр партиясына гошулуб, бу гәһрәман партиянын сыраларында мүбаризә апармаг јолуну сечмишди. Кәнч Маяковски ингилабчы фәһләләрин чар үсули-идарәсинә гаршы апардыглары мүбаризәдә онларын габагчыл дәстәси олан болшевикләрдән чох шейләр өйрәнмишди.

Буржуа чәмийјәтиндәки ичтимаи бәрбәрсизликләри—бир овуч агаларын милйонларла гуллара һаким олдуғуну көрән һәссас гәлбли шаир—өз үсянларыны чох заман «зәриф» салонларын, «нәзакәтли» агаларын бейнини вә гулагларыны чырмаглаян «габа» сөзләр, бағыртылар, сөйүшләрлә ифадә едирди.

Маяковски әдәбийјат вә сәнәт аләминә атылдығы илк күнүндән, өмрүнүн сон дәгигәләринә гәдәр һеч бир заман, һеч бир ердә бөйүк гәлбинин әһтирас вә аловларыны сөндүрмәмишди. Буржуа естетләри, Игор Северянинләр, Балмонтлар вә мүхтәлиф адларла орталыға чыхан о заманкы әдәби груп, әдәби чәрәян нүмайәндәләри символистләр, декадентләр, ахмеистләр, дворян-буржуа чәмийјәтинин бүтүн үфүнәтли мүбаризә васитәләрини Маяковскинин әлейһинә чевирмишдиләр. Полис тәʼгибләри, һәбсханәләр, нәшрийјат гадағанлары, әлә салмаг, һәр күн, һәр ердә зәһәрләмәк; бунлар һамысы Маяковски вә онун сәнәт јолуна гаршы мүбаризәдә буржуазиянын ишләтдийи силаһ нөвләриндәнди.

1914-чү илдә Маяковски илк дәфә бөйүк пролетар әдиби Максим Горки илә көрүшдү. Бу заман һәлә Маяковски чох кәнч иди. Мүһүм әсәрләр јаратмамышды. Бунлара бахмајараг Горки өзүнә мәхсус бир гайғы вә диггәтлә шаирә јанашмышды. 1915-чи илдә исә Горки артистләрә мәхсус «Сәфил көпәк» адлы емәкханадакы чыхышында Русияда бир әдәби чәрәян һалында һеч бир футуризмин мөвчуд олмадығыны иддиа едиб демишди: «Мисал үчүн Маяковскини көтүрүн, о чавандыр, гышгырыгчыдыр. Ипә-сапа јатан дейилдир. Анчаг шүбһәсиздир ки, онун гәлбинин дәринликләриндә талант вардыр... О чалышмалы, охумалыдыр. О заман Маяковски көзәл һәгиги шеирләр јазачагдыр...» Бир аз сонра исә өз «Ушаглыг» повестини Маяковскийә һәдийјә верән Горки китабын үстүндә белә јазмышды: «Сөзсүз, үрәкдән, Владимир Владимирович Маяковскийә. М. Горки».

Сонралар Горки хәстәлик үзүндән Италияда мүаличәдә икән Маяковски онун ени, азад Русияя нә гәдәр лазым олдуғуну бөйүк бир һәрарәтлә јазыр вә сонсуз бир мәһәббәтлә Горкини вәтәнә чағырырды.

Маяковски ингилабын илк күнләриндән билаваситә сосялизм гурулушунда иштирак едиб өз гәләмини галиб пролетариатын хидмәтинә вермишди. Онун сонралар Октябр ингилабына һәср етдийи «Хорошо» адлы поэмасы һәгигәтән көһнә дүняны јыхыб ериндә ени, азад бир дүня гуран зәһмәткеш күтләләрин, бөйүк болшевикләр партиясынын фәалийјәтинә һәср олунмуш бир һимндир. Маяковски көһнә сәнәт васитәләринин бу күнкү һәят епизикләрини ифадә етмәкдән ачиз олдуғуну дәрк едәрәк, һәм өз әдәби тәчрүбәсиндә, һәм дә сайсыз мәгалә вә чыхышларында, јазычылары кениш күтләләрин дилини, онларын гәлб чырпынтысыны өйрәнмәйә вә ени һәят просесләрини ени ифадәләр, ени сөзләрлә вермәйә чағырырды. О, «Шалварлы булут» адлы поэмасында бу фикирләрин айдын вә бариз ифадәсини верирди. О, Брюссовун биринчи дүня мүһарибәсини тәсвир едән шеʼриндән мисал кәтирәрәк ордакы гылынч, галхан сөзләрини, ох, каман сөзләрини әлә салыр вә иддиа едирди ки, мүасир мүһарибә һаггында бу дилдә јазмаг олмаз. О, көһнә габығда галараг ени фикирләр ифадә етмәк истәйән адамлара бу тәшәббүсүн күлүнч вә мүвәффәгийјәтсиз олдуғуну баша салырды. Шаир «Шалварлы булут» әсәриндә, буржуа сәнәтинин рәмзи кими, Игор Северянинә һүчум едир вә онун шеʼринин халга лазым олмадығыны сөйләйирди. О, белә шеирләрин ингилаби һәрәката зиян вердийини ачыг вә кәскин бир лисанла сөйләйирди. Маяковски енә һәмин «Шалварлы булут» әсәриндә буржуа-дворян сәнәти һаггында сонсуз бир гәзәблә данышырды. О, буржуа-дворян јазычыларынын, шаирләринин һыгганараг мәһәббәт вә бүлбүл чәһ-чәһиндән гафийә дүзәлдиркән күчәләрин дилсиз галыб, данышмаг вә гышгырмаг үчүн сөз тапмадығыны сөйләйирди. О, өз гәлбини әзиб ганлы бир байраг кими халгын әлинә вермәйи вәʼд едирди.

Ингилаб бөйүк шаирин фәалийјәти үчүн кениш вә сонсуз мүһитләр ачды. Маяковски ән ади вә биринчи бахышда әһәмийјәтсиз көрүнән ишләрдән белә бойун гачырмырды. О, гәлбләрә нүфуз едән лирик әсәрләри илә кәскин сияси сатиралары, памфлетләри илә, бөйүк ичтимаи мөвзуларда јаздығы парчалары илә бәрабәр, кичик шеирләр, рекламалар јазыр, шуарлар јарадыр вә бир рәссам кими дә ени һәят гуран галиб пролетариатын күндәлик ишиндә иштирак едирди.

Мәʼлумдур ки, Владимир Илич Ленин Маяковскинин бир чох мүһүм вә чидди әсәрләри илә танош ола билмәмишди. Бу әсәрләр гисмән Владимир Иличин хәстә олдуғу заманлар вә чох һиссәси Ленинин вәфатындан сонра јазылмышды. Владимир Илич Маяковскинин футуризм тәʼсириндән гуртармамыш вә биллурлашмамыш әсәрләри һаггында мәнфи фикирләр сөйләмишдир. Лакин Маяковскинин «Ичласбазлар» адлы шеʼрини охуян Ленин шаирә олдугча бөйүк гиймәт вермишдир. О, Үмумрусия металчылар гурултайынын коммунист фракциясындакы чыхышында Маяковскинин «Известия» гәзетиндә чыхмыш «Ичласбазлар» шеири һаггында белә демишди: «Дүнән мән тәсадүфән «Известия»-да Маяковскинин сияси мөвзуда јазылмыш бир шеʼрини охудум. Мән бу саһәдә өзүмүн һеч дә сәлаһийјәтдар олмадығымы әʼтираф етмәклә бәрабәр, онун поэтик талантына сәчдә едәнләрдән дейиләм. Лакин сияси вә инзибати нөгтейи нәзәрдән мән чохдандыр ки, белә ләззәт дуймамышдым. Өз шеʼриндә о ичласлара јаман күлүр вә ичлас әләйиб ичласдан доймаян коммунистләри әлә салыр. Шеʼрийјәт нөгтейи-нәзәриндән билмирәм, амма сияси чәһәтдән замын ола биләрәм ки, бу тамамилә доғрудур».

Маяковски илләр кечдикчә өз сәнәт силаһыны итиләшдирир вә даһа еткин, даһа бөйүк, даһа кәскин әсәрләрлә мейдана чыхыр. Ленинин вәфатындан сонра онун нәшр етдийи «Владимир Илич Ленин» поэмасы бу вахта гәдәр совет әдәбийјатында бөйүк даһи рәһбәримиз Ленинин хатирәсинә һәср олунмуш ән гүввәтли вә ән дәйәрли бир бәдии әсәрдир. Маяковски өзүнә мәхсус әһтираслы бир дилдә бөйүк бир гәлб чырпынтысы илә Ленинин һәят вә фәалийјәтини тәсвир едир, онун ени типли рәһбәр олдуғуну көстәрир. Маяковски бу бөйүк поэмасында коммунистләр партиясынын гәһрәман ролуну хүсуси мәһарәтлә тәсвир едир. Онун:

Партиямызла Ленин
Ики гардашдыр екиз.
Һансыны артыг севир
Гоча тарих сөйләсин.
Ленин дейән заманда
Партия дейирик биз,
Партия сөйләйәндә
Дүшүнүрүк биз Ленин!

мисралары Ленинин јаратдығы партия илә нечә үзви бир сурәтдә бағлы олдуғуну, Ленин фәалийјәтинин партия тарихи, пролетариатын азадлыг јолунда апардығы мүбаризәнин тарихи демәк олдуғуну, поэтик бир дилдә ифадә едир.

Маяковски сәнәтини характеризә едән ән мүһүм чәһәтләрдән бириси онун сәнәтинин партиялылығы иди. Һәр нәдән јазырса јазсын о, һеч бир заман сакит вә лагейд јаза билмирди. О, һәятда көрдүйү һәр чүрә баяғылыг вә чүрүнтү илә амансыз мүбаризәйә галхырды. Әһтирас, һәгиги, сағлам вә дахили бир көзәллийә малик олан совет инсанынын аличәнаб әһтирасы, Маяковскинин јарадычылыг вә һәятынын характер хәтти иди.

Мәʼлумдур ки, Маяковски һәятда баш верән аз-чох мүһүм һеч бир һадисәйә лагейд галмамышдыр. О, ени бурахылан истиграза, ишә салынан завода, бейнәлхалг һәятда баш верән айры-айры һадисәләрә, һәр шейә гаршы өз алагәсини әһтирасла билдирирди. Һәлә ингилабын илк илләриндә силаһ чәкиб, чаван Советләр Республикасыны ган ичиндә боғмаға һазырлашан империалист дөвләтләрә гаршы Маяковски гәзәбли шеирләр, памфлетләр јазараг онлары ифшә етмишдир. Душмәнә гаршы амансыз олан Маяковски өз мүһитимиздә дә баш верән бу вә я дикәр баяғылыглар вә душмән идеяларынын нәғмәсинә зү тутан шәхсийјәтләрлә амансыз рәфтар едирди. О, Молчановун баяғы вә зиянлы бир шеʼрини охуян кими, тәрәддүдсүз бүтүн гәзәб вә әһтирасы илә онун әлейһинә чыхды. О, Молчанова линч вә гайғысыз һәятын бир хәјал олдуғуну, әсл һәятын исә мүбаризә вә чарпышмаларда кечдийини көстәрирди.

Владимир Маяковскинин өз доғма вәтәнини сонсуз бир мәһәббәтлә севдийи, онун һәр кичик шеʼриндә, һәр парчасында бөйүк бир гүввәтлә ифадә олунмушдур. Харичи өлкәләрә кедиб, Авропаны. Американы кәзмиш Маяковски өз доғма јурдунун—Москванын һәр шейдән, һәр ердән әзиз олдуғуну сөйләйирди. Маяковски харичи өлкәләрин, хүсусилә Американын заһири мәдәнийјәт, курултулу техникасы архасында һөкм сүрән «чанаварлар ганунуну» көрүб ордакы империализм сиясәтинин милйон-милйон инсанлары гул һалында сахладығыны дуйур вә кәскин поэтик мисраларла бу ичтимаи һагсызлығын әлейһинә галхырды. Вахтилә Маяковски јаздығы тәшвигати характер дашыян шеирләринин бириндә өз вәтән малларымызын харичи маллардан гат-гат көзәл олдуғуну сөйләйирди. Онун шеʼри «Моссукно» трестинин тапшырығы илә јазылмышды. Бу агитпоэмагын ады белә иди: «Тохучу вә әйричи гадынлар харичи гоюнлара инанмамағын вахты кәлмишдир.»

(Сону 4-чү сәһифәдә).

М. Раһимин „Ленинград кәйләриндә“ поэмасы һаггында бәʼзи гейдләр

М. Раһимин «Ленинград кәйләриндә» поэмасы вәтән мүһарибәси мөвзууна һәср едилмишдир. Шаир әсәриндә вәтән мүһарибәси һадисәләриндән үмуми шәкилдә данышмағы, охучунун тәсәввүрүндә мүһарибә илләринин үмуми лөвһәсини чәкмәйи өз гаршысына мәгсәд гоймамышдыр. Раһим әсәриндә чәбһә архасы һадисәләринә дәхи тохунмамышдыр. О, мүһарибә дөврүнүн конкрет бир вахтында, чәбһәнин конкрет бир ериндә баш вермиш конкрет һадисәләрдән, конкрет адамлардан, бу адамларын конкрет һәрәкәтләриндән данышмышдыр.

Әсәрин идеясы гәһрәманлыг вә фәдакарлыг тимсалы олан Ленин шәһәринин мүдафиәси фонунда, Ленинградын икид вә чәнкавәр мүдафиәчиләринин әʼчазкар гәһрәманлыг харигәләри үзәриндә ачылмышдыр. Мөвзуун конкретлийи охучунун диггәтини дар вә мәһдуд чәрчивәйә гапамасын вә онда тәсвир обʼекти һаггында натамам тәәссүрат оятмасын дейә, шаир әсәринин мәзмунуну вәтән мүһарибәси илләринин үмуми шәраити, үмуми вәзийјәти вә һадисәләр инкишафынын үмуми кедиши илә көзә көрүнмәз кизли бағларла бағламышдыр. Бу бағланыш әсәрдә элә чанлы, элә тәбии верилмишдир ки, әсәри охуяркән охучунун диггәти фикир тәдаиси јолу илә һеч өзү дә һисс етмәдән конкрет лөвһәдән үмуми мәнзәрәйә, конкрет вагеʼдән үмуми һадисәйә, конкрет шәраитдән үмуми вәзийјәтә адлайыр вә нәтичәдә онун хәялында вәтән мүһарибәси һадисәләринин үмумиләшмиш мәнзәрәси, кениш лөвһәси јараныр.

Әсәрдә тәсвир едилән һадисәләр мүһарибә илләринин үмуми шәраити илә дахилән бағлы верилдийи кими, әсәр гәһрәманларынын хәтти-һәрәкәти, әһвали-руһийјәси, дуйғу вә дүшүнчәси, мәʼнәвийјаты да үмумхалг әһвали-руһийјәси вә мәʼнәвийјаты илә мөһкәм бағлыла чанландырылмышдыр. Бунун үчүн шаир шәрти мотивләрә, сүниʼи бојалара, уйдурма васитәләрә әл атмамышдыр. О, совет һәятына, совет адамларына хас олан сәчийјәви вә типик бир хүсусийјәтдән истифадә етмишдир. М. Раһим һәмишә олдуғу кими вәтән мүһарибәси илләриндә дә сосялист вәтәнимизин чохмилйонлу халгларыны ваһид вә сарсылмаз бир күтлә һалында бирләшдирән гүдрәтли һиссин совет вәтәнпәрвәрлийи һисси, халг ишинә, шанлы партиямыза, дөвләтә, бөйүк Сталинә сонсуз мәһәббәт вә садагәт һисси олдуғуну көстәрмишдир.

Вәтәнпәрвәрлик идеясы Раһимин поэмасынын мәгзини вә чөвһәрини тәшкил едир. Бу һисс әсәрдә һадисәләр инкишафына, гәһрәманларын хәтти-һәрәкәтинә, мүбаризәсинә, гәләбәсинә тәкан верән башлыҹа гүввә кими чанландырылмышдыр. Әсәрдә верилмиш бәдии сурәтләрин, сәчийјәләрин һәр бир һәрәкәтиндә, һәр бир тәшәббүсүндә вә нийјәтиндә охучу совет вәтәнпәрвәрлийи һиссинин чошғун ифадәсини көрүр.

Совет вәтәнпәрвәрлийи сосялизм һәятынын һәрәкәт веричи гүввәсидир. О, совет адамларыны өлкәмизин сәадәти, халгымызын кәләчәйи наминә әмәк вә дөйүш гәһрәманлыгларына илһамландыран һәят верчи вә јарадычы гүввәдир. Бизим вәтәнпәрвәрлийимиз тарихдә мисли көрүлмәмиш ени вә йүксәк типли вәтәнпәрвәрликдир. Совет вәтәнпәрвәрлийинин күчү орасындадыр ки, о, милли вә ирги хурафат үзәриндә дейил, халгларын өз доғма вәтәнләринә һәдсиз мәһәббәти вә садагәти, өлкәмизин бүтүн милләтләринин бейнәлмиләл гардашлыг иттифагы үзәриндә әсасланмышдыр. Сталин јолдаш дейир ки: «Совет вәтәнпәрвәрлийи халгларын милли онʼәнәләрини вә Советләр Иттифагынын бүтүн әмәкчиләринин үмуми һәяти мәнафеини өзүндә һармоник бир сурәтдә топламышдыр. Совет вәтәнпәрвәрлийи өлкәмизин милләтләрини вә халгларыны бир-бириндән айырмыр, бәлкә әксинә оларaг, онлары ваһид гардашлыг аиләсиндә бирләшдирир» (И. Сталин «Советләр Иттифагынын бөйүк Вәтән мүһарибәси һаггында» 1946-ил, сәһ. 160—161.)

Совет вәтәнпәрвәрлийи совет адамларынын милли гүрурүну учалдыр вә мөһкәмләндирир. О, јабанчы буржуа-капиталист мәдәнийјәти гаршысында рәзилчәсинә баш әймәк, она пәрәстиш етмәк мейилләринә амансыз душмәндир. Сталин јолдаш совет вәтәндашы адынын нә гәдәр бөйүк, нә гәдәр шәрәфли бир ад олдуғуну гейд едәрәк көстәрир ки, капиталист зәнчириндән азад олмуш ән ахырынчы совет вәтәндашы чийинләриндә капиталист боюндуруғу кәздирән ән йүксәк мәнсәбли буржуа адамларындан гат-гат учада дурур.

М. Раһимин өз поэмасында бу һисси өн плана чәкмәси вә совет адамларынын һәятында, фәалийјәтиндә, мүбаризәсиндә вә гәләбәсиндә һәлледичи вә истигамәт верчи амил кими мәʼналандырмасы онун әсәринин башлыҹа мәзийјәтини тәшкил едир. Бу һиссин ән чанлы, ән тәʼсирли вә чошғун ифадәсини биз поэмада ирәли сүрүлмүш Һүсейнбала, Алексей вә Варя симасында көрүрүк.

Һәр үч сурәт Ленинград шәһәринин гәһрәман мүдафиәси мотиви үзәриндә әкс етдирилмишдир. Һәр үч сурәти шаир мүсбәт планда ишләмишдир. Һәр үч сурәти тәсвир едилән һадисәләрин мәркәзинә гоймушдур. Һәр үч сурәти вәтән севкисинин мүчәссәмәси кими чанландырмаг истәмишдир. Шаир һәр үч сурәт үзәриндә әйни лирик һәрарәт вә сәмимийјәт, әйни севки вә үрәк чырпынтысы илә ишләмишдир. Раһим дәрин мәһәббәт һиссилә тәрәннүм етдийи гәһрәманларыны өз охучуларына да севки вә рәғбәт һиссилә гаршыламағы төвсийә едир:

Гоша улдузумдур Алексей, Һүсейн,
Шәфәгләр сачылыр асиманымдан.
Севин сиз онлары чүт гардаш кими,
Гәләмә алдығым бу дастанымдан.

Бу чәһәтдән һеч дә тәсадүфи дейилдир ки, әсәрин һәр үч сурәти әввәлдән ахыра гәдәр бизи әйни дәрәчәдә марагландырыр, әйни дәрәчәдә тәʼсирләндирир. Онларын һәр үчүнүн талеини биз әйни диггәт вә кәрәнликлә изләйирик. Һәр үчүнү дәрин мәһәббәт вә рәғбәт һиссилә гаршылайырыг. Раһимин поэмасы элә әсәрләрдәндир ки, бурадакы сурәтләри әсәрдә дашыдыглары функсия көрә груплашдырмаг, әсас вә икинчи дәрәчәли, мүһүм вә гейри-мүһүм, һәлледичи вә эпизодик сурәтләр едилә тәсниф етмәк мүмкүн дейилдир. Чүнки бунларын һәр үчү йүксәк мәсләк саһиби кими бөйүк мәгсәдләрә хидмәт фонунда әкс етдирилмишдир. Һәр үчү сосялист вәтәнимизин мүдафиәси јолунда әйни сәдагәт, әйни фәдакарлыг вә рәшадәтлә чарпышыр. Һәр үчүнү чәсур вә мәтанәтли, инадкар вә барышмаз, доста сәдагәтли, душмәнә гаршы амансыз олмаға чағыран, гәләбәйә илһамландыран, чанлы вурушмалардан зәфәрлә чыхаран, кәләчәйә сәсләйән мүгәддәс вәтән ешгидир. Биз, М. Раһимин гәһрәманлыг вә фәдакарлыг јарышында бир-бирләриндән бир аддым олсун кери галмаян һәр үч сурәтини онун әсәринин баш гәһрәманы һесаб едирик.

М. Раһим әсәриндә өз гәһрәманларынын тәрчүмейи-һалы илә бизи таныш етмир. Онлары бизимлә билаваситә дөйүш мейданында гаршылашдырыр вә беләликлә онларын характеристикасыны бүтүнлүклә һадисәләр инкишафынын өһдәсинә бурахыр. М. Раһим өз гәһрәманларыны онларын кечмиш олдуғу һәят вә фәалийјәт јолунда, инкишаф просесиндә әввәлдән ахыра гәдәр аддым-аддым изләмәйи өз гаршысына мәгсәд гоймамышдыр, бәлкә онлары бу просесин мүәййән бир моментиндә алыб бизә көстәрмишдир. Онларын дахили аләминә, зәнкин мәʼнәвийјатларына кирмәйә, һиссләрини, фикирләрини, һәйәчанларыны, севинч вә кәдәрләрини ачмаға, бунлары һадисәләрлә инандырычы бир шәкилдә сәбәбләндирмәйә, типик шәраитлә бағламаға, үмумиләшдирмәйә чалышмышдыр.

Раһим өз гәһрәманлары симасында Сталин эпохасы адамларына хас олан чизкиләрин синтетик шәклини вермишдир. Бу гәһрәманлар Энкелсин дедийи кими «...доғрудан да мүәййән синифләрин вә истигамәтләрин, вә демәк, өз дөврләринин мүәййән идеяларынын нүмайәндәсидирләр. Онлар өз һәрәкәтләринин мотивләрини хырда фәрди истәкләрдән дейил, онлары әһатә едиб апаран тарихи ахындан әхз едирләр». (К. Маркс вә Ф. Энкелс, «Әсәрләри», чилд XXV, сәһ. 259)

Бу гәһрәманларын симасында әкс етдирилмиш вәтән ешги, фәдакарлыг, чәсарәт, гәтийјәт, халг ишинә, партияя, даһи Сталинә һәдсиз мәһәббәт вә сәдагәт һисси тәкчә Һүсейнбалая, Алексейә вә Варяя аид хүсусийјәтләр кими дейил, бүтүн совет адамларынын айрылмаз руһи тәләбаты, сәчийјәви чизкиси кими нәзәрә чарпыр. Раһимин поэмасыны охуяркән биз бүтүн айдынлығы илә көрүрүк ки, гәһрәман Ленин шәһәрини вә ленинградлылары, тәкчә топлар, танклар, автоматлар, тәйярәләр дейил, һәр шейдән әввәл совет адамларынын сарсылмаз дәянәти, енилмәз ирадәси, Советләр Иттифагына, коммунизм ишинә сонсуз сәдагәти, өз мәгсәдләринә айдын вә шүурлу мүнасибәти хилас етмишдир.

Өз вәтәндашлыг вәзифәләринә, вәтән гаршысындакы мүгәддәс борчларына дәрин шүурлу мүнасибәт Раһимин һәр үч гәһрәманы үчүн сәчийјәвидир. Онлары ади дөйүшчү сәвийјәсиндән бөйүк Вәтән мүһарибәси гәһрәманы сәвийјәсинә гәдәр йүксәлдән вә һәмин бу шүурлулуг вә мәгсәд айдынлығыдыр. Һеч бир ердә бу гәһрәманларын гейри-шүури, севги-тәбии илә һәрәкәт етдикләри, һава вә һәвәсә табе олараг, һиссийјата гапылараг иш көрдүкләри нәзәрә чарпмыр. Биз һәмишә, һәр ердә онларын фикирләринин, һиссләринин, нийјәтләринин йүксәк бир шүурла идарә олундуғуну мүшаһидә едирик.

Һәм Һүсейнбала, һәм дә Алексей вә Варя чәбһәйә кәләркән нә үчүн кәлдикләрини, кимимлә вә һансы мәгсәдләр јолунда дөйүш мейданына кирдикләрини көзәлчә билирләр. Онлар Ленин шәһәринин кәйләриндә чарпышыркән, бу гәһрәман шәһәри душмәнин вәһши тәәррүзләриндән горуяркән өз һәгиги вәтәнләрини, өз доғма очагларыны горудугларыны, бүтүн совет халгларынын шәрәф вә намусуну мүдафиә етдикләрини дәриндән анлайырлар. Вахтилә Энкелс кәләчәк коммунизм чәмийјәтинин йүксәк мәзийјәтләриндән данышараг гейд етмишди ки, кәләчәк мүһарибәләрдә бу чәмийјәтин үзвләри өз һәгиги вәтәнләрини, өз доғма очагларыны мүдафиә едәчәкләр. Буна көрә дә онлар гызғын бир руһ йүксәклийи, мәтанәт вә гәһрәманлыгла чарпышачаглар. Белә ки, бу гәһрәманлыг гаршысында мүасир ордуларын техники наилийјәтләри саман чөпү кими көйә совурулачагдыр.

Совет адамлары бөйүк Вәтән мүһарибәси илләриндә Энкелсин даһи бир узаг көрүчүлүклә тәʼйин етдийи әсл вәтәнпәрвәрлийин, әсл гәһрәманлығын парлаг вә мисилсиз нүмунәләрини көстәрдиләр. Совет вәтәнпәрвәрлийинин гадир күчү гаршысында һеч бир ордунун, һеч бир техниканын, һеч бир сәдд вә манеәнин давам кәтирә билмәдийини вә билмәйәчәйини бүтүн дүня гаршысында нүмайиш етдирдиләр.

Раһимин гәһрәманларында совет вәтәнинин сарсылмазлығына, совет халгынын енилмәзлийинә олан дәрин әʼтимадын вә инам һиссинин көкләрини дә онларын вәтән гаршысындакы борчларына йүксәк шүурла вә идракла јанашмаларында ахтармаг лазымдыр. Онлары биз һәмишә, һәр ердә дөйүшүн өн атәш хәттиндә көрүрүк. Онлар һәмишә душмәнлә әлбәяха вурушмададырлар. Һәмишә горхунч тәһлүкәләр ичәрисиндә өлүмлә көз-көзә дурмушлар. Анчаг һеч бир ердә, һеч бир заман бу тәһлүкәләр вә чәтинликләрин онлары горхутдуғу, гәтийјәт вә мәтанәтләрини зәифләтдийи көрүнмүр. Һәр ердә онларын девизи—зәфәрдир. Һәр ердә дөйүш мейданына галибийјәт үмидилә кирирләр. Һәмишә мүвәффәгийјәт онларын тәрәфиндәдир. Чүнкү онлар тәк олмадыгларыны, бүтүн өлкәнин, бүтүн совет халгларынын бир адам кими вәтән мүдафиәси уғрунда сәфәрбәр едилдийини, чәбһә илә арханын говушдуғуну, дөйүшчү илә әмәк чәбһәси ишчисинин ваһдәт тәшкил етдийини, бүтүн гүввәләрин анчаг бир мәгсәдә—зәфәрә, гәләбәйә табе едилдийини көрүрләр. Вәтәнин анчаг гәләбә јолу илә хошбахт вә динч һәята гайыдачағыны дәриндән дәрк едирләр. Һүсейнбаланын ашағыдакы сөзләри бу чәһәтдән чох сәчийјәвидир:

Архайын күнләрдән узагдыр, узаг,
Инди тәбиәтлә данышыр јараг.
Инди гыш өзү дә бир сәфәрбәрдир,
Онун да хәялы анчаг зәфәрдир.

Һүсейнбала үчүн гәләбәйә анчаг бирчә јол вардыр ки, о да душмәни һарада олурса-олсун тапыб мәһв етмәк, ана торпағы душмәнләрдән тәмизләмәкдир. Һүсейнбаланын силаһ јолдашы вә досту, рус хал-

(Сону 4-чү сәһифәдә).